

דיני הזכרת מוריד הטל – ותן ברכה/ברכנו

[עם שימת ההבדלים לבני ספרד, ולבני אשכנז]

דיני אמירת ותן ברכה/ברכנו

במוצאי יום טוב ראשון של פסח, בני ספרד מתחילים לומר ברכנו וכו' במקום ברכ עלינו, ובני אשכנז אומרים ותן ברכה, במקום לומר ותן טל ומטר לברכה. (שו"ע סי' קי"ז ס"א, והטעם שלא תיקנו להפסיק לשאול על הגשמים בראש חודש ניסן לצורך אלו הגרים על יד פרת שיספיקו להגיע לבית המקדש בפסח, וכמו שתיקנו אחר סוכות שלא לבקש על הגשמים ט"ו ימים כדי שיגיע אחרון שבישראל לנהר פרת, וברש"י בתענית דף י"ע"א כתב, כדי שיגיע האחרון כלומר קודם ביאת מים לנהר פרת שהוא רחוק יותר ע"כ, ונראה מדבריו שבאמת עולי רגלים היו מגיעים לבתיהם אחרי ז' במרחשון אבל הגשמים היורדים מאז והלאה לא הפסיקו להגיע לנהר פרת עד שהגיעו אחרוני העולים ולא הפריעו להם מי פרת, וממילא אין טעם להפסיק את שאלת הגשמים ברח"ח ניסן, שגם אם יפסקו הגשמים לא יתרוקנו יותר מידי).

טעה ואמר ותן טל ומטר או ברכ עלינו

אם טעה ואמר ברכ עלינו או ותן טל ומטר לברכה, יש בזה כמה אופנים.

א. אם נזכר באמצע אמירת "ברך עלינו", קודם שחתם הברכה חוזר לתחילת הברכה [ולבני ספרד: אומר ברכנו, ולבני אשכנז: אומר ותן ברכה]. (משנ"ב סי' קי"ז סק"ד, ובביה"ל שם).

ב. אם נזכר אחר שאמר ברוך אתה ה', קודם שסיים את הברכה, יסיים למדני חקיק, ויחזור לתחילת הברכה. (ריטב"א ריש פ"ק תענית וה"ד בקשר גודל סי' יד אות ו' בא"ח ש"א נציבים ה"כ, כה"ח שם סק"ח).

ג. אם נזכר אחר שחתם מברך השנים, או שנזכר בברכות שלאחר מכן כל זמן שלא סיים את תפילתו, חוזר לברכנו [ולבני אשכנז לברך עלינו] וממשיך משם על הסדר.

ד. אם נזכר לאחר שסיים תפילתו, ואמר יהיו לרצון השני, אף שלא עקר רגליו, חוזר לראש התפילה. (עי' שו"ע סי' קי"ז ס"ה ומשנ"ב שם סק"ח).

דיני המסופק [אם הזכיר מוריד הטל - ברכנו/ותן ברכה]

אם מסופק אם הזכיר מוריד הטל או ברכנו ותן ברכה, יש בזה כמה אופנים.

א. אם מסופק בתוך שלושים יום, [או ש"ץ קבוע כגון בתוך שנת האבל בתוך י"ח יום. (עי' משנ"ב סי' קי"ד סק"ט), ומאמר מרדכי שם סק"ט] וה"ח סקנ"א.]] עד שלושים יום, בודאי אמר כמו שרגיל וחוזר ומתפלל, אבל לאחר שלושים יום [ואף אם טעה פעם אחת בתפילתו] בחזקת שאינו שאל גשמים, ואינו חוזר ומתפלל. (עי' משנ"ב סי' קי"ד סק"ז).

ב. אשה שמתפללת בכל יום תפילה אחת, מעיקר הדין די בחזקה של שלושים יום, וכדלהלן. (נח' הפוסקים האם די בחזקה של שלושים יום או תשעים תפילות, ולהלכה פסקינן דבעינן שלושים יום, [עי' דרכי משה סי' קי"ד סק"ב, ובט"ז שם סק"ג, ובשו"ע הרב סק"י, ובמשנ"ב שם ובכה"ח סק"נ]. ולפי"ז די בחזקה של י'). אך יש מחמירים שצריכה להתפלל תשעים תפילות, (כן נראה

דיני הזכרת מוריד הטל

בתפילת מוסף של חג הפסח מתחילים לומר מוריד הטל. והש"ץ מכריז קודם התפילה. (שו"ע סי' קיד ס"א, ומשנ"ב שם). [ואם טעה והזכיר בערבית או בשחרית של יו"ט מוריד הטל, אינו צריך לתקן, כיון שזוהו נמצא בזמן שכבר ראוי לטל ואינו סימן קללה. (עי' משנ"ב שם סק"ב בשם הדרך החיים)].

טעה בודאי ואמר מוריד הגשם

אם טעה בודאי בימות הקיץ ואמר מוריד הגשם, חייב לחזור, ויש בזה כמה אופנים. [ולגבי המסופק, יבואר להלן].

א. אם נזכר בסיום הברכה, חייב לחזור ולתקן את הזכרתו, ולחזור לראש הברכה, כיון שגשמים קשים לעולם בימות החמה (שו"ע שם ס"ד, ומשנ"ב סק"ח), [ואפילו במקום שצריכים גשם בימות החמה, אם הזכיר גשם במקום טל, מחזירים אותו. (שם)]. ואם חזר רק מרב להושיע ותיקן וסיים את הברכה אין מחזירים אותו, (משנ"ב סק"ט וכה"ח שם סק"ו).

ב. אם נזכר בחתימת הברכה קודם שהזכיר השם, חוזר לראש הברכה, אבל אם נזכר לאחר שהזכיר השם, כיון שאמר ברוך אתה ה', יסיים למדני חקיק, כדי שלא תהיה הברכה לבטלה, ויחזור לראש ברכת אתה גבור, (משנ"ב סק"כ, כף החיים ס"ק כח, וע"ע בשו"ת יחזק דעת ח"ה סימן מט).

ג. אם סיים את הברכה, ואף אם המשיך מילה אחת לאחר הזכרת השם, ואף שלא התחיל את ברכת אתה קדוש, חוזר לראש התפילה. (שו"ע סי' קי"ד ס"ד, כתב ואם סיים הברכה חוזר לראש, ונח' באחרונים מה קימ"ל לדינא, ובביה"ל כתב שחוזר לראש, וכן כתב במאמר מרדכי, ובילקו"י סי' קי"ד ס"ה).

ד. אם טעה ואמר משיב הרוח ומוריד הגשם, ותוך כדי דיבור נזכר ותיקן ואמר מוריד הטל, נחלקו הפוסקים, ונראה שלהלכה לא מועיל לחזור ולתקן, ויש אומרים שסב"ל, ואינו צריך לחזור. (בשו"ת שבט הלוי ח"ו סי' ט"ז כתב שלא מועיל לחזור ולתקן בתוכ"ד שמאחר וגשם בקיץ הוא סימן קללה לא יועיל שיאמר תיכף מוריד הטל יעו"ש, וכ"כ בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' עד, ובשו"ת יורו משפטיך ח"א עמ' יא שכן שמע מהגר"ב צ"א אבא שאול ע"ש בהרחבה, וכן כתב בספר אשי ישראל עמ' רכג בשם הגרש"א והשבט הלוי והאול"צ יעו"ש, ובילקו"י סי' קיד סק"ו האריך בזה ונראה מדבריו דלמעשה צריך לחזור, אבל בשלמי תודה אילת השחר עמ' מג כתב בשם הגר"ק והגרא"ל שטיינמן שמועיל חזקה תוכ"ד, וכ"כ לי הגרא"ש פפויפר שליט"א במח"ס אשי ישראל שכן השיב הגרש"א בכת"ק, ושו"ר שכ"כ בשו"ת תהילה לדוד סי' ל"ג בשם הגרש"א, וכ"כ בספר נטע רענן עמ' כג שכן השיב לו הגר"ח"ק, ולכן מידי סב"ל לא נפיק).

בכל המקרים שחוזר לראש אם חוזר באמצע התפילה ואינו צריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח (ריטב"א, משנ"ב שם סק"א קשר גודל סי' יד אות ז' ובחזו"ע חנוכה עמ' ער והליכו"ע ח"ה עמ' יד). אבל אם חוזר לאחר שסיים תפילתו ונזכר צריך לחזור ולומר ה' שפתי תפתח. (הליכו"ע שם).

ע"פ המאמר מרדכי סקט"ו ובדרך החיים סק"ב ובמשנ"ב שם סק"ז), ולכן נראה שלכו"ע [וכמו שנראה להלן], שהכל לפי הרגל הלשון, ואיך שמרגישה בעצמה, אם כוונה בתפילתה או היה בדעתה לומר מוריד הטל-ברכנו/ותן ברכה או שהתפללה בלא כוונה או בעייפות וכמצוי. (וכמו שיתבאר להלן, שכל אדם לפי גופו, וכן הסכים לדינא מו"ח הגר"ש יאיר שליט"א).

ג. אם מסופק לאחר שבועיים, ובהרגל לשונו יודע שכבר התרגל לומר מוריד הטל - ברכנו ותן ברכה, אינו צריך לחזור להתפלל. (בפת"ש שם סק"ח, כתב שאי"צ לחזור, וכן הו"ד הגריש"א בציוני הלכה עמ' קפה, וכן השיב הגר"ק שאם ברור לו שאינו טועה אינו חוזר, ואמנם בשו"ת רב פעלים ח"ב או"ח סי' יז, כתב שכיון שאין לו חזקה שיחזור ויתפלל, ועי' בהליכו"ע ח"א עמ' קלג, שכתב לגבי משיב הרוח שיחזור, ולא כתב מקור לדבריו, ואמנם בילקו"א לא הו"ד, ולמעשה נראה דאזלינן בזה למעשה בטר ההרגל שאמר, וש"ד לדינא בכה"ח סי' סקנ"ב שלמעשה לא יחזור, ואמנם אם אפשר לומר סב"ל תליא במח' הפוסקים לגבי המלך המשפט אם אמרינן סב"ל בתפילה, ובצירוף הכא שהעניין הוא ההרגל בלשונו, אי"צ לחזור ולהתפלל, וכן שמעתי לצדד ממו"ח הגר"ש יאיר שליט"א).

ד. אם לא מורגל בלשונו לאחר שלושים יום או לאחר שאמר 90/101 פעם ומסתפק אם הזכיר ותן טל ומטר/ברך עלינו, אינו צריך לחזור ולהתפלל. (נחלקו בזה הפוסקים, בשו"ת בית דוד סי' מז כתב להסתפק אם איבד חזקתו, ובבית עובד כתב שאם אמר נכון ל' יום ואח"כ טעה התברר שלא מועיל וצריך לחזור, וכ"כ במקור חיים, בעיקרי הד"ט ס"ה אות נב, אבל בבא"ח ש"א פרשת בשלח אות טו כתב שלאחר שהחזיק שלושים יום לא איבד חזקתו, וכ"כ בכה"ח סי' קי"ד סקנ"ב, וכ"כ באשל אברהם נוטאטש סי' קי"ד ס"ה, ובהליכו"ע ח"א עמ' קלד כתב שלמעשה לאחר שלושים יום לא איבד חזקתו, אלא א"כ טעה ג' פעמים ונשאר בצ"ע, ואמנם הו"ד הגרש"א בהליכות שלמה תפילה פ"ח הערה 94 והוסיף שם הגרש"א שיחזור ויאמר כמה פעמים ותן טל ומטר לברכה).

ה. המסופק אם הזכיר בתפילתו, וקרוב לודאי שהזכיר בך עלינו/ותן טל ומטר לברכה אינו חוזר.

ו. אם היה בדעתו לומר בתחילת התפילה, אם אחרי התפילה מסתפק, חוזר ומתפלל, אבל אם מסתפק זמן רב לאחר התפילה, [כחצי שעה, או ששכח מה שאמר], יש אומרים [מבני אשכנז/ספרד] שאינו חוזר ומתפלל. אך להלכה [בין לבני ספרד, ובין לבני אשכנז] חוזר ומתפלל, כיון שתולים שהתפלל כהרגלו, וטוב שיחזור ויתפלל בתנאי של נדבה. (במשנ"ב סי' קי"ז סק"ח, ובמגן גיבורים אלף המגן אות יב בשם המור וקציעה ע"פ דברי ה"ט"ז סי' תכב סק"א, ובסידור יעב"ץ דיני ר"ח שער החדש פתח ב' אות ה' ו'. ובשו"ת אול"צ ח"ד פ"ז ב', כתבו שאם שהתעורר הספק לאחר התפילה אינו חוזר, כיון יש לנו לתלות שאמר כהוגן, ואמנם באול"צ שם כתב, שהרוצה להחמיר על עצמו יחזור על תנאי נדבה, יעו"ש, ואולם בכה"ח סי' תכב סק"ח הביא דעת המג"א סק"ד שס"ל כדעת הב"י והב"ח שצריך לחזור כיון שרגל להתפלל בלא לומר יעלה ויבוא, ושכן כתבו, בא"ר, וכן בברכי" סי' תכ"ב סק"ג שמי שנזכר שלא אמר יעלה ויבוא, לאחר התפילה צריך לחזור כיון שסיריב נקט שלא אמר, וכמו שכתב רבי יעקב מולכו בשו"ת כת"י סימן עה, והו"ד הבר"ק בשע"ט סק"ד, וכ"כ לדינא בסידור בית עובד אות ה' ובקשר גודל סי' כא אות ח' ובחיי אדם כלל כד אות כב, ובילקו"י מהדו"ק ח"א הערה רסד בהערה, ומ"מ בכה"ח שם ובשו"ת יביע אומר ח"ז סימן כח הערה ג' כתבו לדינא שטוב שיחזור בתנאי של נדבה, וביבי"א שם לא דק בזה, וש"ד במשנ"ב תפארת סי' קי"ד הערה 35 שכ"כ הגרעי" בגליון הכה"ח שלהלכה לא קימ"ל כדברי המור וקציעה והשו"ק סותר את עצמו, ע"ש מה שצינו בזה).

ז. אם היה בדעתו לפני תחילת הברכה את ההזכרה הנכונה, והתעורר לו הספק לאחר התפילה [וכ"ש לאחר זמן רב] לכו"ע, אינו צריך לחזור. (כמבואר בדברי המור וקציעה שהוא מקור דברי המשנ"ב, שכתב שאין זה נקרא ספק אלא כששם אל לבו הספק תיכף במקום שהיה לו להזכיר בעודו עומד שם באותה ברכה או לפחות שנפל בספק בעודו עומד תפילה שהיה לו להזכיר בה אבל אם לאחר התפילה, וכ"ש אם אחר זמן מופלג נכנס הספק בליבו, אין צריך לחזור עכ"ד, ואף האחרונים הנ"ל יודו לדבריו, ושוב מצאתי שכן כתב להדיא בכה"ח סי' קי"ד סקמ"ח ע"ש).

ח. אם היה לו סימון בסידור, כגון ששם מדבקה או היכר אחר, על ברך עלינו או שמתפלל בסידור באצבע, ולאחר התפילה הסתפק, אינו צריך לחזור ולהתפלל. (חס"ל סי' קיד סק"א וכה"ח שם סקנ"ד).

דיני אמירת מוריד הטל - ברכנו/ותן ברכה 90 פעם
ראוי לומר, [ובפרט למי שיוודע ששוכח] ביום טוב ראשון של פסח "מחיה מתים אתה רב להושיע מוריד הטל" תשעים פעמים, כיון שהרגיל את לשונו לומר כהוגן, מכאן ואילך אף אם יש לו ספק מה הזכיר אינו צריך לחזור. (שו"ע סי' קי"ד ס"ט ומשנ"ב שם סק"מ, ובכה"ח שם סקנ"ד ונ"ה, ובחזו"ע סוכות עמ' תפה). [ויש שנהגו לומר מתחילת אותה גבור עם שם ה', (שו"ת שאלת יעב"ט סי' פא ובבית עובד סי' קיד סקי"ג, ובשו"ת אור לציון ח"ב פ"ז בביאורים להערה כט)].

וכן ראוי לומר 90 פעם, תחילת הנוסח של ברכנו/ותן ברכה לבני ספרד: יאמר "רופא חולי עמו ישראל, ברכנו", (עי' כה"ח סי' קי"ד סק"ס, ולמעשה אף לבני ספרד מספיק לומר עד ברך עלינו, וכ"כ בקיצור שו"ע לרבי רפאל ברוך טולדינו עמ' קג). ולבני אשכנז: יאמר, "ואת כל מיני תבואתה לטובה ותן ברכה", (משנ"ב שם סק"מ). ויש שנהגו שלא לעשות עצה זו. (כדעת רבינו פרץ, עי' ביאור הגר"א סי' קי"ז סקי"ג ובביה"ל שם ס"ט ד"ה ואם, והגרש"א). [ודי לומר 90 פעם, וכן המנהג, וכנתבאר בגליון מס' 70 בדיני שאלת גשמים].

מותר לשנן כאמור את ההזכרה הנ"ל ביו"ט או שבת, ואין בזה משום הכנה לחול, אין בזה משום מכין, כיון שהוא רק בדיבור בעלמא. (הסכמת הפוסקים). וגם שהוא לצורך מצוה (הגר"י זילברשטיין שליט"א), [ויש מחמירים בזה. (הגר"מ לובין שליט"א)].

אשה ששכחה

אשה ששכחה בין לבני ספרד ובין לבני אשכנז, [אף בתפילת ערבית] דינה כאיש ותחזור ותתפלל. (הסכמת הפוסקים, ויש אומרים שבתפילת ערבית לא תחזור, הגריש"א בספר תפילה כהלכתה פ"ב הערה קכ, אך עי' משנ"ב סי' רס"ג סקמ"ג, ובשו"ת יבי"א או"ח ח"ו סי' יח שתחזור ותפלל, ובירור הלכה ח"ב סי' רנט, ועוד).

דין מקומות הצריכים לגשם בימות הקיץ

יחידים שצריכים גשם בימות הקיץ, אין מבקשים גשם בברכת ברכנו [ולמנהג בני אשכנז בברך עלינו] אלא בברכת שומע תפלה. (שו"ע סי' קיז ס"ב).

ולכן בארצות [כגון ארגנטינה] שהקיץ שלהם הוא בחורף שבארץ ישראל, והחורף שלהם הוא בקיץ שבארץ ישראל, יאמרו כמו רוב העולם, ואף שאינם צריכים גשם בקיץ שלהם [שהוא החורף שבארץ ישראל] יבקשו על הגשם בברכת ברך עלינו אחר ששים יום לתקופה. אבל בחורף שלהם [שהוא הקיץ בארץ ישראל] יאמרו ותן טל ומטר לברכה בשומע תפלה. (כפ החיים סקי"ז, אול"צ ח"ב פ"ז תשובה ל', וילקו"י סי' קיז, וראה מה שנתבאר בזה בארוכה במשנ"ב תפארת שם). ואם הגשמים מזיקים להם, יאמרו מוריד הטל וברכנו/ותן ברכה במשך כל ימות השנה, [ובחורף שלהם יאמרו בשומע תפילה, ותן טל ומטר לברכה, (בשו"ת אור לציון שם כתב שבקיץ שלהם טוב שיאמרו בשומע תפלה ותן טל ומטר בארצנו הקדושה, על מנת להתפלל על הגשמים בארץ ישראל)]. ואם אמר במקומות הנ"ל ברך עלינו/ותן טל ומטר לברכה בימות הקיץ, חייב לחזור ולהתפלל בתורת נדבה. (שו"ע שם ס"ב, ועי' רמ"א שם, ולדינא קימ"ל כמ"ש במשנ"ב סקי"א, וכמו שהאריך בזה בביה"ל שם, ובילקו"י ח"א עמ' רסו בשם הגרעי"י).

הגליון נתרם להצלחת רפאל בן רוזי

הרב גבריאל בן רחל

בנימין בן זוהר - רמי בן שמחה

לתרומות והנצחות להדפסת הגליון

להצטרפות לרשימת התפוצה ושאלות בהלכה, והערות:

באימייל: a921434567@gmail.com

058-3233587

להפצת הגליון: 053-3164570